

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin kielteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Esitys koskee rikosasioiden sovittelua, joka tapahtuu tuomioistuinten ulkopuolella. Esityksen läpimeno eli lähisuhdeväkivallan sovittelemisen kieltäminen johtaisi siihen, että eriasteisia lähisuhdeväkivallan muotoja käsiteltäisiin aikaisempaa enemmän tuomioistuimissa. Kyse olisi niistä tapauksista, joissa sovittelun perusteella asian käsittely nykyisellään loppuu ennen tuomioistuinvaihetta.

Esityksen tavoite korostaa yhteiskunnan yksiselitteistä moitetta erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan osalta on kannatettava. Tuomioistuinvirasto suhtautuu kuitenkin kriittisesti ehdotettuun toteuttamistapaan, joka sovittelun kieltämällä poistaisi lähisuhdeväkivallan osapuolten mahdollisuuden päästä mahdollisimman nopeasti perheen ulkopuolisten toimijoiden tuen piiriin.

Kansalaisten - tässä tapauksessa rikosten uhrien - oikeudellisen ja yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta, samoin kuin suhteellisuusperiaatteen kannalta Tuomioistuinvirasto kyseenalaistaa sen, onko ehdotettu sovittelukielto tarkoituksenmukainen, oikeasuhtainen ja välttämätön esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tarkemmat perustelut:

Sovittelua ja rikosoikeudenkäyntiä ei tule nähdä kahtena erillisenä ja toisensa poissulkevana kanavana. Sovitteluprosessin etuna on nopeus. Sovittelu mahdollistaa oikea-aikaisen puuttumisen ja hakeutumisen avun ja palveluiden piiriin. Mahdollisimman pian tapahtumien jälkeen järjestettävä sovittelutilaisuus tuo mukanaan ulkopuolisia tahoja ja tapahtumien käsittelyn aloittamisen ulkopuolisen tahon valvonnassa.

Mahdollisuus osallistua sovitteluun ei tarkoita, että uhrin on siihen suostuttava. Tilastojen ja selvitysten perusteella nähdään, että varaventiilit toimivat jo nykyisellään – noin kolmasosassa lähisuhdeväkivaltajutuista sovittelua ei aloiteta suostumuksen puutteen takia. Ne asiat, joissa sovittelu alkaa, päästään lukujen mukaan sovintoon noin 70 % tapauksissa. Se, miten saavutettu sovinto vaikuttaa asian rikosoikeudelliseen etenemiseen on tarkemmin selvittämättä. Joitakin arvioita on tehty poliisille ja syyttäjille tehdyllä kyselyllä. Selvää on, että osa sovituistakin asioista etenee käräjäoikeuteen.

Epätietoisuutta liittyy kuitenkin siihen, onko poliisin tai syyttäjän harkinta ja toimenpiteet saavutetun sovinnon johdosta syytä arvioida ”vääriksi” uhrin intresseihin nähden. On ongelmallista olettaa, että tilanteissa, joissa sovinto on johtanut siihen, ettei asia etene oikeuteen, olisi aina kysymys siitä, että ratkaisut ja toimenpiteet olisivat uhrin intressien tai tahdon vastaisia. Voidaan myös kysyä, miksi lähisuhdeväkivallan uhrilta evättäisiin toimijuus ja päätäntävalta omassa asiassa olettamalla, että hän ei ole kykenevä vapaaseen tahdonmuodostukseen.

On toki selvää, että sovittelurakenteiden ja käytäntöjen tulee olla sellaiset, että lähisuhdeväkivallan uhrin erityisasema huomioidaan, hänen tarpeitaan kuunnellaan ja hänelle tarjotaan tukea, oikeudellista neuvontaa ja mahdollisia muita tukitoimia. Koulutettujen sovittelijoiden on syytä erityisesti valvoa ja varmistua siitä, että epäilty ei epäasiallisella tavalla pääse vaikuttamaan uhrin tahdonmuodostukseen. Vodaan myös ajatella painostusyritysten vähenevän, mikäli yleisenä pääsääntönä joka tapauksessa olisi asian eteneminen rikosoikeudenkäyntiin.

Joka tapauksessa on huomioitava, että nykyiselläänkään saavutettu sovinto ei ole tae sille, että asia ei etene oikeudenkäyntiin. Syyttäjän harkinnassa on huomioida sovinnon vaikutus syytteen nostamiseen ja asian käsittelyyn rikosoikeudenkäynnissä.

Käytännöstä tiedetään, että sellaisia perheenjäsenten välisiä väkivallan ilmentymiä esiintyy, joissa osapuolet ovat aidosti käsitelleet asian ja jatkaneet elämäänsä. Katsomme, että syyttäjän olisi edelleen oltava mahdollista harkita syytteen nostamisen tarkoituksenmukaisuus tällaisissa tapauksissa.

Esityksessä ilmoitettujen tilastotietojen perusteella vakavia lähisuhdeväkivaltatapauksia ei juurikaan sovitella. Tähänkin nähden hyvin ehdoton kieltäminen vaikuttaa suhteettomalta.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Taloudellisista vaikutuksista:

Esityksen perustelujen mukaan vuonna 2022 yhteensä arviolta noin 950 lähisuhteessa tapahtuneessa lievässä ja perusmuotoisessa pahoinpitelyssä, jossa oli saavutettu sovittelulain mukainen sovinto, esitutkintaa rajoitettiin tai tehtiin päätös syyttämättä jättämisestä kohtuusperusteella. Sovittelukiello merkitsisi näiden juttujen käsittelemistä tuomioistuimissa. Esityksen perusteella juttumäärän lisäys törkeiden tekemuotojen osalta olisi hyvin maltillinen (< 5).

Taloudellisten vaikutusten laskelman osalta Tuomioistuinvirasto huomauttaa, että esityksessä laskelmien perustaksi otettu oletus kirjallisen menettelyn soveltuvuudesta on virheellinen. Käräjäoikeuksissa vuosina 2021-2023 ratkaistuista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä vain 6% on ratkaistu kirjallisena (20% lievistä pahoinpitelyistä ja 5 % pahoinpitelyistä). Tämä merkitsee, että selvästi suurin osa kyseessä olevista asioista käsitellään pääkäsittelyssä, yhden tuomarin kokoonpanossa. Kirjallisessa ja suullisessa menettelyssä käsiteltävien asioiden osuudet perustuvat tilastoihin vuosina 2021-2023 käräjäoikeuksissa ratkaistuista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyasioista.

Käsittelytavalla on vaikutusta taloudellisiin laskelmiin seuraavasti. Jos oletetaan, että jatkossa käräjäoikeuskäsittelyyn etenisi lähisuhteessa tapahtuneita lieviä ja perusmuotoisia pahoinpitelyjä noin 950 tapausta enemmän kuin nykyisin ja lähdetään siitä, että tapauksista valtaosa käsiteltäisiin pääkäsittelyssä ja vain noin 6 prosenttia käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä, käräjäoikeuksissa aiheutuisi kirjallisten menettelyjen lisääntymisestä noin 63 000 euron kustannukset ($1\,100,57 \text{ euroa} \times 950 \times 0,06 = 62\,732,77 \text{ euroa}$) ja pääkäsittelyjen lisääntymisestä noin 1 528 000 euron kustannukset ($1\,710,87 \text{ euroa} \times 950 \times 0,94 = 1\,527\,805,32 \text{ euroa}$). Kustannusten laskennan pohjana on käytetty vuoden 2020 sisäisen laskennan analyysiraporttia, jonka mukaan yksikkökustannukset (sisältäen yhteiset ICT-kulut) on tarkistettu elinkustannusindeksiin.

Käräjäkäsittelyn kustannusten yhteismäärä on 1 591 000 euroa, mikä poikkeaa olennaisesti esityksessä arvioidusta 475 000 eurosta.

Muutoksenhakuprosentti hovioikeuteen em. asiaryhmissä ollut keskimäärin 11 % ja noin 39 % näistä tapauksista jatkokäsittelylupa on myönnetty kokonaan. Käytännössä tämä tarkoittaisi noin 40 asian lisäystä hovioikeuksissa. Muutoksella ei näin ollen arvioida olevan merkittävää vaikutusta hovioikeuksien työmäärään ja resursointitarpeeseen.

Käräjäoikeuksien lisäksi myös syyttäjälaitokselle aiheutuvat kustannusvaikutukset tulee tarkistaa edellä kerrotuin perustein eli siten, että valtaosa asioista käsiteltäisiin istunnossa eikä kirjallisesti.

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kiello koskisi.

-

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kiello koskisi.

-

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

-

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Tilastojen mukaan kaikki asiat eivät sovittelusta huolimatta pääty sovittoon. Objektivistia tietoa siitä, mitä saavutetusta sovinnosta seuraa poliisin tai syyttäjän pöydällä, ei ole saatavilla. Ei siis tiedetä, kuinka moni asia ei etene rikosoikeudenkäyntiin ja millä harkintakriteereillä tämä tapahtuu. Ei myöskään tiedetä, ovatko uhrit joutuneet epäasiallisen vaikuttamisen kohteiksi. Toisaalta ei myöskään tiedetä kaikkia niitä positiivisia seikkoja, joita muodollinen ja laadukas sovittelumenettely ja siihen liittyvä tukipalveluihin ohjaaminen on voinut tuoda mukanaan perheelle.

Oikeudenhoidon näkökulmasta ongelmana ei ole itse sovittelu, vaan se, mitä saavutetun sovinnon perusteella tapahtuu eli mitä siitä seuraa. Jos uhkakuvana on se, että suuressa osassa puheena olevista lieviä ja perusmuotoisia pahoinpitelyjä esitutkintaa ei suoriteta, syytetä ei nosteta tai syytteestä luovutaan, tai se, että uhria painostetaan sopimaan, voidaan näihin seikkoihin puuttua muulla tavoin kuin epäämällä sovittelumahdollisuus kokonaan.

Kiinnitämme erityisesti huomiota niihin seikkoihin, joita on nostettu esiin ihmisoikeustoimijoiden kriittisissä kannanotoissa esityksen kohdassa 2.1.2.2. (s. 17 - 19). Ongelmallisiksi todetut seikat

(poliisin aloiteoikeus, tilanteet, joissa väkivalta on toistuvaa ja syyttämättäjättämiskynnys) voidaan nähdäksemme korjata epäämättä kokonaan mahdollisuutta päästä sovittelutoiminnan piiriin.

Ehdoton sovittelukiello poikkeaisi myös Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa vallitsevasta oikeustilasta (esityksen s. 41 – 42).

Edellä sanotun perusteella Tuomioistuinvirasto toteaa, että esityksessä mainitut vaihtoehtoiset toteuttamistavat (esityksen s. 39 – 41) eli muutokset esitutkintalakiin, rikoslakiin ja rikosoikeudenkäyntilakiin olisivat riittäviä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tällainen lievempikin lakitekhninen toteutustapa, jolla juttujen raukeamisia tapahtuisi aikaisempaa rajoitetummin, tulisi vaikuttamaan tuomioistuinten työmäärään ja resurssitarpeeseen siten, kuin edellä kohdassa ”Vaikutukset” on kuvattu. Yleiset tuomioistuimet ovat jo entuudestaan kuormitettuja ja juttumäärien lisäys ilman asianmukaista resursointia uhkaa entisestään johtaa käsittelyaikaisten venymiseen etenkin pahiten ruuhkautuneissa tuomioistuimissa.

Aidoissa sopimisen tilanteissa, joissa perheen tilanne on vakiintunut positiivisella tavalla, asian käsittely oikeudessa vuosien kulutta tapahtumista ei vaikuta tarkoituksenmukaiselta asianosaisten tai oikeuslaitoksen kannalta.

Tuomioistuinviraston ylijohhtaja Riku Jaakkola

Erityisasiantuntija Nina Immonen

Jaakkola Riku
Tuomioistuinvirasto

Immonen Nina
Tuomioistuinvirasto